

Refugiats. Víctimes del desgovern i la indiferència

Suplement del Quadern núm. 195 de CJ - (n. 229) - Setembre 2015
Roger de Llúria 13 - 08010 Barcelona - 93 317 23 38 - info@fespinal.com
www.cristianismeijusticia.net

59,5 milions¹

Aquesta és la xifra de persones que el 2014 es trobaven desplaçades del seu lloc d'origen a causa de persecucions, conflictes, violència generalitzada o violació de drets humans. 59,5 no és només una xifra, expressa multitud de rostres i d'històries personals que constitueixen el que avui per avui seria el 24è país més poblat del món. Impressiona les dimensions d'aquesta tragèdia, però impressiona més encara quan de l'anàlisi de la foto fixa observem que aquesta xifra s'ha incrementat en 8,3 milions de persones respecte a l'any 2013. Això suposa que durant el 2014, cada dia, 42.500 persones van haver de deixar les seves cases per cercar protecció en un altre lloc.

Un món en guerra

Aquest increment es deu en bona part a la guerra a Síria. Segons l'informe d'Amnistia Internacional² del mes de juny de

2015, gairebé 4 milions de dones, homes i nens s'havien vist obligats a abandonar el país, amb la qual cosa ha estat considerada una de les més grans crisis de refugiats de la història. Però no només Síria ha contribuït a aquesta fatal tendència, també ho han fet la persistència o l'agreujament de conflictes arreu del món. A l'Àfrica subsahariana amb conflictes nous i vells com la guerra civil a Sudan del Sud, a la República Centreafricana, a Etiòpia, a Uganda, a la República democràtica del Congo, al Sudan; a la zona de l'Àsia i el Pacífic, amb els casos ja gairebé endèmics de l'Afganistan i del Pakistan; a Amèrica Llatina amb Colòmbia al capdavant; a la zona de l'Orient Mitjà i del Nord d'Àfrica profundament desestabilitzada en els darrers anys, desestabilització que ha portat a importants moviments de població en diferents direccions; i finalment, Europa, sí també el continent europeu ha vist durant el 2014 un augment del nombre de persones refugiades a causa del conflicte de l'Est d'Ucraïna,

fins a estimar en prop de 250.000 persones les que van haver de fugir cap a la Federació Russa.

Des de començaments de segle no hi havia en el món un mapa de conflictes tan extens i amb tants focs oberts alhora com el que tenim en el present.

Retorns, reassentaments i ciutadania plena

Encara que parlem globalment de refugiats, el cert és que entre aquests gairebé 60 milions de persones desplaçades hi ha una enorme varietat de situacions. 19,5 milions serien pròpiament refugiades, per tant persones que han hagut d'abandonar el seu país d'origen, 38,2 milions desplaçats interns i 1,8 milions demandants d'asil³. És important tenir en compte aquesta categorització perquè determina les tres solucions que en aquest moment s'ofereixen:

El retorn voluntari, sempre que es faci en condicions de seguretat i dignitat. Això només és possible quan es produeixen en els països en conflicte processos de pau estables i segurs que en garanteixen el retorn. Malauradament les dades són poc encoratjadores. Durant el 2014 només un total de 126.800 refugiats van decidir retornar i ho van fer amb l'assistència d'ACNUR⁴. Aquest nombre de retornats és el més baix des de 1983. Aquest indicador per si sol hauria d'alarmar-nos ja que ens indica una extensió de la inseguretat i el conflicte, així com una creixent incapacitat per la seva resolució pacífica.

Una altra solució és la del reassentament. Davant la impossibilitat de retorn a mig i llarg termini, i per evitar la massificació i cronificació de determinats camps de refugiats, algunes persones són reassentades en altres estats. Sovint però els països d'acollida tenen uns criteris de

selecció molt estrictes fent que només els més capaços puguin beneficiar-se'n i en canvi les persones més vulnerables (vídues, gent gran, malalts crònics) hagin de quedar-se als camps. Així 26 països van acollir a 105.200 refugiats. Es tracta de xifres superiors al 2013 però clarament insuficients per absorbir el nombre creixent de refugiats. Estats Units continua sent el país que més acull, seguit de Canadà, Austràlia i Suècia. En aquest sentit el compromís de la UE d'establir quotes d'acollida pels estats membres suposa un pas endavant en aquesta solució –estable i duradora– per moltes persones refugiades.

I finalment, la incorporació als països de destinació a través de processos d'integració legal, econòmica i cultural que porten a les persones refugiades a iniciar una nova vida en els països receptors gaudint dels drets de plena ciutadania. Tanmateix, només vint-i-set països han informat sobre processos d'aquest tipus per a 32.100 persones.

De tota manera és fàcil adonar-se mirant les xifres, de fins a quin punt totes les solucions posades en marxa per garantir una vida digna als refugiats són absolutament insuficients. Mentrestant, aquests sobreviuen en enormes camps en dures condicions de vida, o bé entrenen trajectes desesperats aprofitant les mateixes rutes migratòries. Sotmesos en aquests casos a les dinàmiques de tràfic de persones, i amb un risc enorme per a les seves vides, com ho corroboren les xifres de morts i desapareguts ben a prop nostre a la Mediterrània. No podem seguir contemplant aquest drama amb la indiferència i la passivitat actuals. Pensem que el 51% de les persones refugiades són menors de 18 anys. Trajectòries esstroncades i condemnades a un no-futur quan tot just desperten a la vida.

Activar polítiques internacionals

Davant d'aquest panorama cal una reacció dels estats i dels organismes internacionals que fins ara no s'ha produït. Aquesta fragmentació dels conflictes sembla haver donat la sensació de guerres de baixa intensitat, i solament el cas de Síria ha aconseguit despertar una veritable atenció internacional. La resta de conflictes es desenvolupen enmig d'un silenci mediàtic mortal que deixa les poblacions en mans dels senyors de la guerra i dels comerciants d'armes, els veritables guanyadors d'aquesta situació. Es fa urgent una reactivació del paper de les NNUU i de les seves agències tant pel que fa a la prevenció dels conflictes com també a la seva resolució pacífica i negociada. L'actual desgovern mundial, si s'allarga, podria fer crònic en determinades zones situacions de guerra que s'estendrien als estats limítrofes, especialment quan aquests estats són febles.

Paral·lelament cal també donar major dimensió i rellevància a les polítiques de reassentament i acollida en el cas d'aquells conflictes que s'allarguen en el temps. Pensem que actualment els països que més refugiats acullen són Turquia, Pakistan, el Líban, i la República de l'Iran. Potser el cas més destacat és el del Líban, un país de 4 milions d'habitants i que acull actualment 1,15 milions de refugiats, fet que està portant al límit les capacitats socioeconòmiques d'aquest petit país, amb tot el risc que això comporta. Crisis com les que hem viscut tan a prop a la Mediterrània, i que han provocat que Itàlia demanés la solidaritat de la resta de països de la UE, obliguen a activar a nivell internacional rutes segures de reassentament de refugiats que eviti que aquests hagin de caure en mans dels qui trafiquen amb la vida de les persones.

En un moment on el nombre de refugiats no para de créixer hem de considerar literalment com a criminals aquelles polítiques de "seguretat" que tendeixin a blindar fronteres i a aixecar murs. És el moment de la solidaritat activa, de la recerca conjunta de solucions i en això les opinions públiques dels països potencialment acollidors hem de ser molt més conscients, clares i insistents davant les nostres autoritats. I és que a més, com a països productor d'armes, com a participants en dinàmiques d'explotació de recursos i matèries primeres, o simplement com a actors internacionals amb cadira als consells de seguretat de les NNUU, ¿hem de negar qualsevol responsabilitat sobre l'actual situació d'instabilitat i desgovern mundial? ¿Hem de seguir esperant indiferents a què el 2015 el nombre de persones desplaçades continuï creixent fins arribar als 70 milions?

"Recorda't..."

I tota aquesta situació, com ja hem dit, té rostres concrets com el de la Leila. Té 27 anys i és mare de quatre criatures. A l'edat de 23 anys va haver de deixar casa seva al Sudan i amb els seu fills van caminar durant setmanes fugint dels bombardejos indiscriminats sobre la població civil del govern de Khartoum. En arribar a Maban (Sudan del Sud) van instal·lar-se amb unes altres 130.000 persones que també cercaven refugi. Avui es troba atrapada entre dues guerres, la guerra de la qual va fugir en el seu país d'origen i la que ha esclatat en el país que l'acull. Desitja un dia poder tornar al seu país amb els seus fills, de moment però la violència no li ho permet. Quan li preguntem que és el que més troba a faltar diu "enyoro la llar i els meus familiars que no van poder fugir amb nosaltres. Els

trobo a faltar molt i m'agradaria tant poder tornar a veure'ls".

La Leila forma part d'un nou poble, el poble dels que han hagut de deixar-ho tot per salvar la seva vida i la dels seus. La seva existència i el seu dolor no ens haurien de deixar indiferents, i més quan formem part d'una tradició que llegeix paraules d'advertència com aquestes "Recorda't que eres esclau al país d'Egipte i que el Senyor, el teu Déu, te'n va fer sortir amb mà forta i braç poderós" (Dt 5,15).

La nostra tradició comença amb un poble que fugia de l'opressió i l'esclavitud. La memòria ens hauria d'ajudar a entendre fins a quin punt avui es fa necessària l'acollida incondicional dels qui viuen l'experiència de l'exili: "recorda't". Memòria contra una instal·lació que ens fa porucs, memòria que ens hauria d'impulsar a viure oberts al desig d'articular hospitalitat i acollida no només a nivell personal, sinó també a nivell comunitari i nacional. Com a persones i societats que un dia vam ser refugiats i que formem part d'una tradició que ens "recorda" el nostre origen... no podem restar indiferents a la situació que viuen 59,5 milions de persones esteses arreu del món. No respondre-hi i girar l'esquena, suposaria també negar aquella humanitat que ens agermana. Una humanitat ferida per la injustícia però alhora cridada a viure fraternalment.

Acompanyar, servir i defensar

Una proposta concreta d'això és el Servei Jesuïta als Refugiats que des de fa 35 anys ha articulat amb aquestes tres paraules una manera de respondre a la brutal realitat de desplaçament forçat de milions de persones. Potser puguin també inspirar la nostra solidaritat personal i comunitària.

Acompanyar significa romandre al costat de les persones refugiades, escoltar la seva història i reconèixer-la, en definitiva establir una relació personal i un vincle.

Servir encarna la decisió de construir junts alternatives a un exili massa llarg, oferint educació, formació i altres activitats que dignifiquin aquesta espera, i que evitin que el sentiment d'enyorança es transformi en depressió i desànim.

Defensar demana analitzar, entendre i denunciar les causes que forcen tants milions de persones a viure com a refugiats per així poder incidir en les arrels profundes dels conflictes armats.

Acompanyar, servir i defensar, són tres dimensions que es necessiten les unes a les altres, per enriquir-se mútuament. Són tres dimensions que ens permeten concretar la fraternitat i reconstruir l'esperança allà on tot semblava perdut.

Pau Vidal
Santi Torres⁵

-
1. La major part de les xifres pertanyen a l'informe d'UNCHR *Global Trends 2014* presentat el passat mes de juny.
 2. AMNESTY INTERNATIONAL, *The Global Refugee Crisis: A Conspiracy of Neglect*. Juny 2015.
 3. Caldria afegir aquí a les persones apàtrides. Encara que la UNHCR té notícia de 3,5 milions de persones, la xifra total segons estimacions s'aproparia als 10 milions.
 4. Més alt és el nombre de desplaçats interns retornats: 1,8 milions durant el 2014. Però continua sent un nombre baix en relació a anys anteriors.
 5. Pau Vidal és jesuïta responsable del projecte del Jesuit Refugee Service (JRS) a Maban (Sudan del Sud). Santi Torres és jesuïta director adjunt de Cristianisme i Justícia i membre de la Fundació Migra Studium - Servei Jesuïta a Migrants (Barcelona).